

Darina Janovska

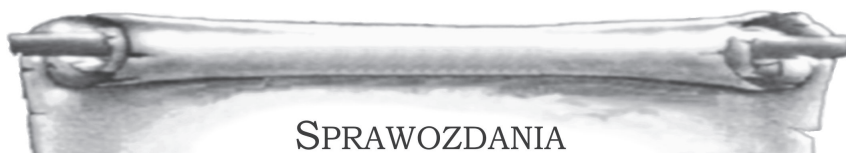
Użytkownicy systemu biblioteczno-informacyjnego Virtua ze szczególnym uwzględnieniem Słowackiej Biblioteki Narodowej

Bibliotheca Nostra : śląski kwartalnik naukowy 3/3, 141-147

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

DARINA JANOVSKÁ

Słowacka Biblioteka Narodowa w Martinie

UŻYTKOWNICY SYSTEMU BIBLIOTECZNO-INFORMACYJNEGO VIRTUA ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SŁOWACKIEJ BIBLIOTEKI NARODOWEJ

Choć Słowacja jest małym krajem (49 035 km²; 5,4 miliona mieszkańców) to jednak słowackie biblioteki stosują aż 11 systemów biblioteczno-informacyjnych: 4 słowackie, 2 czeskie, 2 amerykańskie, 1 angielski, 1 izraelski, 1 UNESCO. Taki stan rzeczy przysparza użytkownikom niemałych problemów, ponieważ – korzystając niejednokrotnie z kilku bibliotek – muszą opanować sposoby wyszukiwania w różnych systemach.

Zasadniczą zmianę w tym zakresie wprowadził zintegrowany system biblioteczno-informacyjny VIRTUA (SBI VIRTUA)¹. Jego gestorem jest **Słowacka Biblioteka Narodowa (SBN) w Martinie**, która pozyskała go na polecenie Ministerstwa Kultury Republiki Słowackiej, na podstawie rządowego rozporządzenia z roku 2002 w sprawie implementacji technologii informacyjnych i komunikacyjnych w bibliotekach. Implementacji SBI VIRTUA dokonano w ramach projektu SBI3G² realizowanego przez Słowacką Bibliotekę Narodową.

Wdrażanie systemu VIRTUA zapoczątkowano w 2004 roku – poprzez opracowanie bibliografii zawartości czasopism Słowackiej Bibliografii Narodowej i modułu katalogowania – w 14 bibliotekach wschodniej Słowacji, które pierwotnie stosowały słowacki system biblioteczno-informacyjny LIBRIS. Placówki włączały się do systemu zgodnie z harmonogramem, uwzględniającym datę złożenia wniosku akcesyjnego przez bibliotekę, wielkość zbiorów a przede wszystkim

1 SBI VIRTUA - system biblioteczno-informacyjny VIRTUA (KIS VIRTUA - książniczo-informacyjny system VIRTUA).

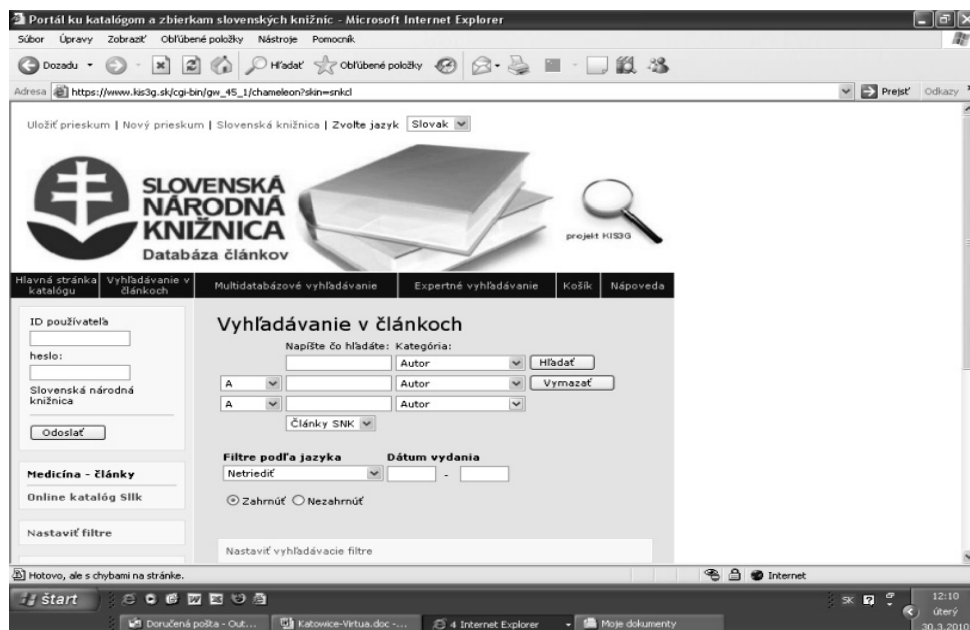
2 SBI3G - system biblioteczno-informacyjny trzeciej generacji (KIS3G - książniczo-informacyjny system trzeciej generacji).

wyposażenie techniczne i sieciowe. W roku 2005 w Słowackiej Bibliotece Narodowej został uruchomiony moduł wypożyczania, który jest stopniowo wprowadzany do użytku również w innych bibliotekach.

Od 2004 roku do projektu SBI3G przystąpiło 40 bibliotek; z oprogramowania VIRTUA w ramach usług wypożyczalni miejscowej oraz wypożyczalni międzybibliotecznej korzysta na razie 25 bibliotek. Są to:

- 1 biblioteka narodowa – Słowacka Biblioteka Narodowa;
- 4 biblioteki naukowe o profilu uniwersalnym;
- 1 specjalistyczna biblioteka naukowa – Słowacka Biblioteka Pedagogiczna;
- 3 biblioteki uczelniane;
- 14 regionalnych bibliotek publicznych;
- 2 biblioteki specjalistyczne – Biblioteka Słowackiego Muzeum Narodowego, Słowacka Biblioteka dla Osób z Wadami Wzroku.

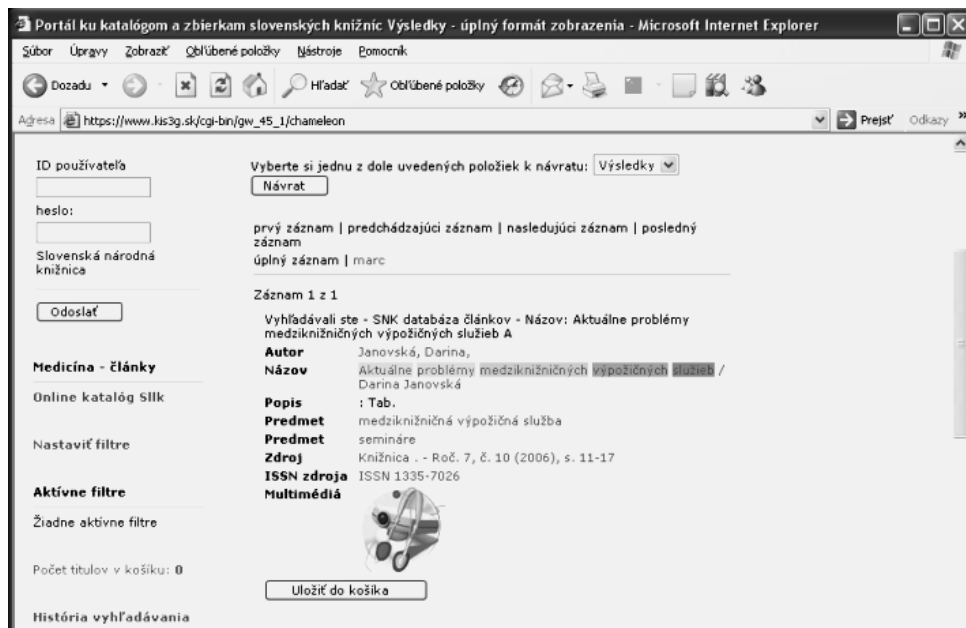
Celem wdrożenia SBI VIRTUA jest scentralizowane korzystanie przez biblioteki ze wspólnego oprogramowania, co skutkuje poprawą poziomu usług biblioteczno-informacyjnych i poszerzeniem ich dostępności dla użytkowników za pośrednictwem portalu **Slovenská knižnica** (Biblioteka Słowacka). Znajdują się na nim wszystkie biblioteki korzystające z oprogramowania SBI VIRTUA.

Rys.1. Wyszukiwanie w bazie zawartości czasopism.

W prawej kolumnie portalu znajdują się **katalogi online bibliotek pracujących w oparciu o oprogramowanie VIRTUA**, gdzie każda biblioteka otrzymała swoje logo. Kliknięciem na nazwę biblioteki użytkownik wchodzi do jej katalogu online. Lewa strona portalu pełni funkcję **katalogu centralnego bibliotek korzystających z oprogramowania VIRTUA**, który dostarcza informacji, w których bibliotekach znajduje się poszukiwany dokument.

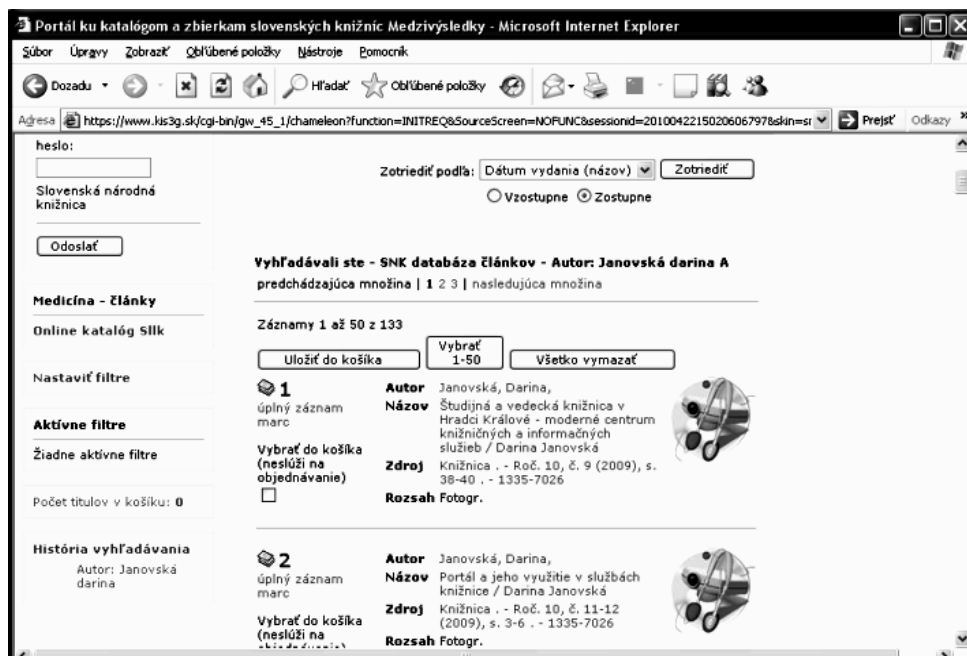
Na portalu umieszczono również **bazę zawartości czasopism**, która oferuje możliwość wyszukiwania artykułów publikowanych w periodykach słowackich – czasopismach i prasie codziennej – od 1976 roku, co użytkownicy bardzo doceniają. Wiele artykułów jest także dostępnych w wersji cyfrowej.

Rys.2. Przeszukiwanie bazy zawartości czasopism według tytułu artykułu.

Symbol graficzny wskazuje, że chodzi o kopię cyfrową.

Korzystając ze scentralizowanego SBI VIRTUA biblioteki członkowskie zobowiązane są do stosowania ujednoczonych narzędzi metodycznych, do których zalicza się również ujednoczona typologia czytelników. Zawiera ona następujące kategorie użytkowników:

Rys.3. Przeszukiwanie bazy zawartości czasopism według nazwiska autora.

DE – czytelnik dziecięcy (do lat 15);

GI – pracownik naukowy i wykładowca akademicki;

HO – czytelnik posiadający jednodniową legitymację biblioteczną;

OR – organizacja (biblioteka korzystająca z wypożyczeń międzybibliotecznych);

OT – zwykły czytelnik (w wieku powyżej 15 lat);

PO – czytelnik prowadzący działalność gospodarczą;

PR – czytelnik o wyjątkowym statusie;

SF – pracownik biblioteki z legitymacją uprawniającą do wypożyczeń prywatnych;

SL – pracownik biblioteki z legitymacją uprawniającą do wypożyczeń w celach służbowych;

ST – uczeń szkoły średniej lub student uczelni wyższej;

SV – czytelnik, wobec którego wszczęto postępowanie sądowe w celu zwrotu wypożyczonych materiałów.

Przytoczona kategoryzacja czytelników tworzona była stopniowo, z uwzględnieniem potrzeb dołączających się bibliotek. Panuje przekonanie, że obecnych jedenaście kategorii czytelników jest liczbą osta-

teczną; każda kolejna biblioteka, zamierzająca korzystać ze wspólnego oprogramowania, znajdzie kategorie adekwatne dla swoich celów i świadczonych usług.

Każdy typ czytelnika powinien czymś się odróżniać od pozostałych. Typ czytelnika można zdefiniować jako **osobę z identycznymi charakterystykami wypożyczenia materiałów bibliotecznych**. Czytelnicy należący do określonego typu dokonują wypożyczeń:

- tych samych rodzajów wydawnictw;
- w jednakowej maksymalnej liczbie egzemplarzy;
- na taki sam okres.

Mimo, że biblioteki członkowskie obsługują podobne typy czytelników, prowadzą jednak różne polityki udostępniania zbiorów, uwarunkowane typem księżnicy. Jest sprawą oczywistą, że w jednej bibliotece nie mogą występować wszystkie typy czytelników. Przykładowo: Słowacka Biblioteka Narodowa nie rejestruje czytelników **DE** (czytelnik dziecięcy); typ **GI** (pracownik naukowy i wykładowca akademicki) występuje tylko w bibliotekach naukowych i uczelnianych; w niektórych bibliotekach nie spotyka się typu **ST** (student); biblioteki, które nie dochodzą zwrotów wypożyczonych materiałów na drodze sądowej nie stosują typu czytelnika **SV** itd.

Ze względu na wspólne oprogramowanie, dane o czytelnikach ze wszystkich współpracujących bibliotek są wprowadzane do wspólnej bazy czytelników. Poszczególne czytelniki mogą być w niej ujęte kilkakrotnie, jeśli korzysta z usług kilku placówek bibliotecznych. Do jego identyfikacji służy data urodzenia czytelnika i siglum biblioteki, umieszczone obok jego imienia i nazwiska.

Nad przestrzeganiem wspólnych zasad metodycznych czuwa **grupa robocza SBI VIRTUA do spraw wypożyczeń i wypożyczeń międzybibliotecznych**, działająca pod egidą Słowackiej Biblioteki Narodowej. Każdą bibliotekę członkowską reprezentuje kierownik oddziału wypożyczeń, oddelegowany przez jej dyrektora. Spotkania grupy roboczej odbywają się raz w roku w SBN. Podczas spotkań analizowane są błędy w ewidencjach czytelników i w transakcjach wypożyczeń oraz wypracowywane są rozwiązania zaistniałych problemów.

Słowacka Biblioteka Narodowa organizuje trzydniowe szkolenia dla wszystkich pracowników oddziałów wypożyczeń i wypożyczeń międzybibliotecznych nowych bibliotek członkowskich. Szkolenia te odbywają się w SBN, w oparciu o wersję demonstracyjną SBI VIRTUA, którą ma także do dyspozycji dołączająca się biblioteka. Jej personel po ukończeniu szkolenia w SBN może nadal doksztalać się w placówce macierzystej, aby po dwóch tygodniach przystąpić do testów akceptacyjnych. Celem testów, które odbywają się pod nadzorem pracowników Słowac-

kiej Biblioteki Narodowej, jest udokumentowanie, że pracownicy biblioteki opanowali zasady procesu wypożyczeń w sposób zadowalający. Po ich ukończeniu otrzymują stosowny certyfikat oraz kody dostępu do procesu wypożyczeń.

Oprócz tego SBN organizuje raz w roku szkolenia uzupełniające dla nowo zatrudnionych pracowników bibliotek oraz dla tych bibliotekarzy, którzy w jej ocenie popełniają najczęściej błędów.

SBN wszystkim współpracującym bibliotekom udostępnia materiały instruktażowe, m. in.:

- zalecenia dotyczące typu i wydruku kodu kreskowego;
- zalecenia w zakresie poprawnego pisania adresów poczty elektronicznej;
- zalecenia w sprawie poprawnego pisania tytułów naukowych;
- wzór pisemnej zgody czytelnika na przetwarzanie jego danych osobowych;
- wzór poprawnego wypełniania formularza rejestracyjnego zwykłego czytelnika, obywatela innego kraju, czytelnika dziecięcego, pracownika biblioteki, zamówienia wypożyczenia międzybibliotecznego itp.

Słowacka Biblioteka Narodowa czterokrotnie w ciągu roku udostępnia współpracującym bibliotekom następujące opracowania statystyczne:

- zestawienie statystyczne zarejestrowanych czytelników, aktywnych czytelników, nowych czytelników, ogólne zestawienie użytkowników korzystających z wypożyczeń;
- statystykę różnych typów wypożyczeń (ogólna liczba wypożyczeń, wypożyczenia do domu, wypożyczenia na miejscu, wypożyczenia na określony i stały termin, przedłużenie terminu zwrotu);
- statystykę opłat i innych form działalności, w których biblioteki stosują SBI VIRTUA (na przykład odwiedziny w lektoriach i czytelnich, korzystanie z Internetu).

Biblioteki mogą również sporządzać własne zestawienia statystyczne, jednak opracowania wykonywane przez SBN są zgodne z wymaganiami **Rocznego Zestawienia Statystycznego o Działalności Biblioteki**, które jest co roku przesyłane Ministerstwu Kultury Republiki Słowackiej.

SBN regularnie przesyła do współpracujących bibliotek **listy czytelników biernych**, których rekordy należy usunąć z bazy danych, ewentualnie sama dokonuje takiego usunięcia na wniosek zainteresowanej biblioteki. Dotyczy to czytelników, którzy dwa lata po wygaśnięciu ważności legitymacji bibliotecznej nie odwiedzali biblioteki i nie mają wobec niej żadnych zobowiązań. W takich przypadkach członkostwo w bibliotece jest anulowane.

Prefix čitateľa: = 17P%		
Dátum registrácie od: = 01.01.2009		
Dátum registrácie do: = 31.12.2009		
Typ čitateľa	Name	Počet
HO	HOSŤ	80
OR	ORGANIZÁCIA	20
OT	INÝ (nad 15 r.)	694
PO	PODNIKATEĽ	1
SF	ZAMESTNANEC	5
SL	SLUŽOBNÝ (Príruč. a ústav. kniž.)	5
ST	ŠTUDENT	1685

Rys. 4. Zestawienie statystyczne nowych czytelników Słowackiej Biblioteki Narodowej za 2009 rok.

SBN umożliwia swoim użytkownikom zdalny dostęp do **informacji** oraz do **elektronicznych źródeł informacji**. Chodzi o dostęp do konta czytelnika, katalogu online biblioteki a także do licencjonowanych baz danych.

Czytelnik uzyskuje dostęp do swojego konta wypożyczeń po wprowadzeniu danych identyfikacyjnych. Na koncie może sprawdzić m.in. zamówione i zarezerwowane przez siebie tytuły, kolejność rezerwacji, wypożyczenia, zaległe opłaty. Czytelnik ma także dostęp do informacji na temat terminu ważności posiadanej legitymacji bibliotecznej, daty i godziny swojej ostatniej aktywności na koncie itp.

SBI VIRTUA umożliwia użytkownikom wchodzenie do katalogu online, prowadzenie poszukiwań z zastosowaniem różnych kryteriów, zamawianie i rezerwowanie materiałów, jak również samodzielne przedłużanie terminu zwrotu wypożyczonych materiałów. Jednak nie wszystkie biblioteki korzystają z tych samych opcji; przykładowo biblioteki publiczne umożliwiające wolny dostęp do zbiorów i wolny wybór nie używają modułu składania zamówień do wypożyczalni w trybie online, stosując jedynie rezerwację materiałów online.

Co nas czeka w przyszłości?

Przed nami stoją trzy najważniejsze zadania:

1. Zmiana kodu kreskowego na chip RFID w procesie rejestracji czytelników i wprowadzenie jego odpowiednika w wielofunkcyjnej legitymacji bibliotecznej.
2. Wstępna rejestracja czytelnika przed jego pierwszym przybyciem do biblioteki.
3. Przejście na konsorcyjną wersję SBI VIRTUA, która w chwili obecnej poddawana jest testom.

Przetłumaczył: Tomasz Trancygier
Korekta przekładu: Maria Kycler